

Asia: OPH-5044-2020

Vammaisalan ammattitutkinnon perusteiden luonnos

Lausunnonantajan lausunto

tutkinnon perusteiden työelämälähtöisyydestä

Vammaistyöhön tarvitaan lisää ammattilaisia, ja alan koulutuksen vetovoimaisuus on tärkeä osaavan työvoiman saamista edistävä tekijä. Uusi vammaisalan ammattitutkintokokonaisuus sisältäen myös henkilökohtaisen avustajan aiemmin tutkintorakenteessa varsin epäloogisesti osana puhdistus- ja kiinteistöpalvelualan ammattitutkintoa olleen osaamisalan voi Kehitysvammaisten Tukiliiton näkemyksen mukaan vaikuttaa niin, että koulutukseen ja alalle hakeutuu enemmän motivoituneita ihmisiä. On joka tapauksessa tärkeää varmistaa vammaisalan ammattitutkinnon sijoittuminen kuntien kelpoisuusvaatimuksissa siten, että tutkinnon suorittaneet voivat sijoittua tutkintoa vastaaviin vammaisalan tehtäviin, vaikkei heillä olisi esimerkiksi lähihoitajan tutkintoa tai muuta sosiaali- ja terveysalan tutkintoa.

Tukiliitto katsoo, että tutkinnon perusteissa olisi alussa olevaa tutkinnon esittelyä myöten olennaista näkyä vielä ehdotettua vahvemmin kummankin osaamisalan osalta se, että YK:n vammaissopimuksen mukaisesti keskiössä näiden alojen työtehtävissä tulee olla vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden toteutumisen edistäminen ja varmistaminen. Erittäin tärkeää on myös huomioida tiettyjen vammojen ja diagnoosien sijasta kunkin vammaisen henkilön yksilöllinen toimintakyky rajoitteineen sekä yksilölliset tarpeet ja tilanne.

tutkinnon muodostumisesta

Kehitysvammaisten Tukiliitto pitää hyvänä asiana, että henkilökohtaisen avustajan koulutus siirtyy tutkintorakenteessa osaksi tätä kokoavaa vammaisalan tutkintoa, vaikka siinä samalla kehitysvamma-alan ammattitutkinto nykyisen nimisenä poistuu tutkintorakenteesta. Näemme, että kokoavalla vammaisalan ammattitutkinnolla voisi olla myönteisiä vaikutuksia alan työntekijöiden osaamisen kehittämiseen ja ehkä alan kiinnostavuuteenkin. Tutkintoa on tämän varmistamiseksi kuitenkin tärkeää kehittää eteenpäin.

Tukiliitto pitää erittäin tärkeänä kehitysvamma-alan ammattilaisten saatavuuden ja osaamisen kehittymisen kannalta sitä, että ammattitutkinnossa säilyy jatkossakin erillinen kehitysvamma-alan osaamisala ja sitä kehitetään eteenpäin. Myös henkilökohtaisen avustamisen osaamisalaa on tarpeen kehittää edelleen. Nyt nämä osaamisalat ovat rakenteeltaan kovin erilaiset, mikä voi aiheuttaa ongelmia esimerkiksi sitä kautta, että kun henkilökohtaisen avun osaamisalan tutkinnon osaksi on tarkoitus sisällyttää hyvinkin laajasti tutkinnon osia kehitysvamma-alan osaamisalalta, siitä voi tätä kautta helposti tulla työelämäkattavuudeltaan laajempi kuin kehitysvamma-alan osaamisalasta. On kuitenkin huomioitava, että myös kehitysvamma-alalla tarvitaan edelleen vahvaa ammatillista osaamista, ja samaan aikaan alalla on työvoimapula, joten kehitysvamma-alan osaamisalan houkuttelevuuden ja työelämäkelpoisuuden vahvistamisen tarve ei ole ainakaan vähentymässä. Kehitysvamma-alan osaamisalan valinnaisten opintojen pieni määrä ei mahdollista opintojen ottamista henkilökohtaisen avun osaamisalan puolelta, eikä toisaalta kannusta edes hakeutumaan suorittamaan vammaisalan ammattitutkintoa, jos perustutkinto on vielä suorittamatta.

Näiden tutkinnon perusteiden jatkotyöstössä ja viimeistelyssä on syytä huolellisesti huomioida niistä lausuntokierroksella saatu palaute ja osallistaa vammaisjärjestöt työhön tarpeen mukaan, kuten YK:n vammaissopimus edellyttää. Laajempi vammaisalan ammattitutkinnon ja sen sisältöjen kokonaisuuden tarkastelu – jälleen tiiviissä yhteistyössä vammaisjärjestöjen kanssa – on myös paikallaan viimeistään sitten, kun vammaispalvelulaki saadaan uudistettua. Yksi mahdollinen ratkaisu voisi olla, että tutkinnossa olisi yhteinen pakollisten opintojen runko ja sen lisäksi suuntautumisvaihtoehtoina kehitysvamma-ala tai henkilökohtainen apu sekä myöhemmin mahdollisesti muitakin osaamisaloja.

tutkinnon osien sisällöistä (ammattitaitovaatimukset ja ammattitaidon osoittamistavat)

Ammatillista toimintaa kehitysvamma-alalla koskevissa sisällöissä on muutamia hiukan ongelmallisia viittauksia lainsäädäntöön: työntekijän tulee toimia muunkin soveltuvan kuin vain ”keskeisen” lainsäädännön mukaisesti, ja rajoitustoimenpiteiden käytön osalta tulisi korostaa vahvemmin niiden käyttämistä vain viimesijaisesti tiukkojen laissa säädettyjen edellytysten täytyessä.

Kun ammatillista toimintaa kehitysvamma-alalla koskevissa sisällöissä puhutaan asiakkaan tukemisesta antamaan palautetta ja palautteen huomioimisesta, ”opiskelija ohjaa asiakasta arvioimaan toiminnan vaikuttavuutta” kyseisen kokonaisuuden otsikkona ei välttämättä kovin hyvin kuvaa asiaa ainakaan asiakkaan näkökulmasta (kohdan sisältö sinänsä on asiallista).

Kehitysvamma-alan ammattilaisen ei tulisi vain ohjata esim. järjestöjen palveluiden piiriin, kuten monessa kohtaa perusteissa todetaan, vaan myös tosiasiaa mahdollistaa näiden erilaisten palvelujen käyttämistä ja niissä toimimista.

Sosiokulttuurisessa työssä olisi hyvä vahvemmin painottaa sosiaalisen puolen (sosiaalisten taitojen, yhteisöön kuulumisen ja oman toimijuuden) edistämistä, jottei se ole vain kulttuuripalveluihin

osallistumisen edistämistä. Kehitysvamma-alan koulutukseen olisi myös syytä kuulua läpileikkaavasti se, että työntekijä ”käsittelee kokemuksia/tilanteita/asioita asiakkaan elämässä yhdessä tämän kanssa” (nyt asia mainitaan nimenomaisesti vain sosiokulttuurisen työn osalta). Sosiokulttuurisen työn kohdassa puhutaan sosiokulttuurisen toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta taloudelliset näkökohdat huomioiden. Olisi nähdäksemme hyvä tarkentaa tätä kohtaa niin, että se koskee nimenomaan asiakkaan taloudellisen tilanteen huomioimista, eikä tarkoita kehitysvamma-alan ammattilaisen työnantajalle mahdollisesti aiheutuvien kustannusten minimointia.

Vuorovaikutus- ja kommunikaatiotaidot painottuvat perusteissa turhan paljon apuvälineteknologiaan; olisi hyvä ohjata ja myös konkreettisesti tukea yleisemminkin tavallisten sovellusten ja välineiden avulla muun muassa yhteydenpitoa esimerkiksi läheisten kanssa. Vuorovaikutusta ja kommunikointia koskevassa sisällössä on myös useita todella hyviä asioita, kuten esteettömän tiedonsaannin huomiointi sekä tärkeä huomio työntekijän oman tunnetilan huomioimisesta vuorovaikutustilanteessa.

Kehitysvamma-alan osaamisalan opinnoissa läheisten huomiointi on hyvä asia, mutta opinnoissa ja perusteissa olisi tärkeää huomioida myös sitä, miten läheissuhteiden mahdollisesti kriisiytyessä toimitaan (esim. siitä, miten tunnistaa ja käyttää toimintatapoja kriisiytyneiden tilanteiden purkamiseen tai ohjaa sitä varten olemassa oleviin palveluihin). Yhteistyö perheen ja läheisten kanssa voisi tällä osaamisalalla olla ainakin osin osa myös pakollisia opintoja.

Tukiliitto ihmettelee sitä, miksi päätöksenteossa tukeminen sisältyy vain henkilökohtaisen avustajan koulutukseen, eikä sitä mainita kuin ihan sivulauseessa kehitysvamma-alan koulutuksessa, jossa kuitenkin olisi erityisen tärkeä panostaa siihen, miten opiskelijat oppivat tukemaan kehitysvammaisen ihmisen omaa päätöksentekoa ja vahvistamaan tämän itsemääräämisoikeutta? Tarkennusta vaatisi myös se, mitä ovat ne tuetun päätöksenteon työvälineet, joihin yleisellä tasolla viitataan. Suomessa näitä on kehitetty vielä kovin vähän. Perusteissa myös menevät vapaamuotoinen päätöksenteossa tukeminen ja tuettu päätöksenteko (palveluna ja osana palvelujärjestelmää) sekaisin. Tässä lienee kyse ensisijaisesti päätöksenteon tukemisesta sekä ohjaamisesta tarvittaessa tuetun päätöksenteon palveluun. On erityisen tärkeää huomioida perusteissa selkeästi se, että päätöksenteossa tukeminen tai tuettu päätöksenteko ei ole asiakkaan puolesta päättämistä.

Opintosisällöissä viitataan useissa kohdin opiskelijan kirjaamis- ja raportointivelvollisuuksiin, joiden osalta tulisi aina kuitenkin muistaa myös vammaisen henkilön yksityisyyden suoja sekä erityisesti henkilökohtaisen avustajan salassapito- ja vaitiolovelvollisuus.

Henkilökohtaisen avun osaamisalan opetus painottuu perusteluonnoksen perusteella varsin vahvasti kyvykkään aikuisen henkilön avustamiseen liittyvään osaamiseen. Perusteissa tulisi paremmin huomioida myös ne varsin tavalliset tilanteet, joissa avustettava on lapsi tai sellainen aikuinen, joka esimerkiksi kehitysvamman vuoksi tarvitsee enemmän tukea mm. omaan päätöksentekoonsa, sekä myös se, että henkilökohtaista apua järjestetään monille avun käyttäjille myös muilla

järjestämistavoilla kuin työnantajamallilla. Esimerkiksi vuorovaikutusta ja kommunikointia olisi syytä kuulua myös pakollisina opintoina tällekin osaamisalalle.

Henkilökohtaisen avun tutkinnon osat on ylipäänsä kuvattu turhan suppeasti, jättäen siten koulutuksen toteutusta ja sisältöä liian vahvasti koulutuksen järjestäjän päätettäväksi.

Ammattitaidon osoittamistavat ovat ehdotuksen mukaan molemmilla vammaisalan ammattitutkinnon osaamisaloilla vahvasti näyttöpohjaisia. Tämä on työelämälähtöisyydessään lähtökohtaisesti hyvä asia, mutta toisaalta on tärkeää varmistaa, että opetussisällöt ovat riittävän laajasti arvioitavissa ja tulevat käytännössä osoitetuiksi näyttöjen kautta.

Salisma Tanja
Kehitysvammaisten Tukiliitto ry